

דף מקורות – "תן דעתך" (האדם ויחסו לעולם)

1. בראשית פרק א':

כו ויאמר א-לוהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו; וירדו בדגת הים ובעוף השמים, ובבהמה ובכל-הארץ, ובכל-הרמש, הרמש על-הארץ. כז ויברא א-לוהים את-האדם בצלמו, בצלם א-לוהים ברא אותו: זכר ונקבה, ברא אתם. כח ויברך אתם, א-לוהים, ויאמר להם א-לוהים פרו ורבו ומלאו את-הארץ, וכבשה; וירדו בדגת הים, ובעוף השמים, ובכל-חיה, הרמשת על-הארץ. כט ויאמר א-לוהים, הנה נתתי לכם את-כל-עשב זרע זרע אשר על-פני כל-הארץ, ואת-כל-העץ אשר-בו פרי-עץ, זרע זרע: לכם יהיה לאכלה. ל ולכל-חית הארץ ולכל-עוף השמים ולכל רמש על-הארץ, אשר-בו נפש חיה, את-כל-ירק עשב, לאכלה; ויהי-כן. לא וירא א-לוהים את-כל-אשר עשה, והנה טוב מאד; ויהי-ערב ויהי-בקר, יום הששי.

- א. מה תפקידו של האדם, כפי שהוא בא לידי ביטוי בפרק א' בבראשית?
- ב. מה הקשר בין הגדרת האדם כ"צלם אלוהים" לבין התפקיד שניתן לו בעולם?
- ג. מהם ההקשרים (הקונוטציות) של הביטויים 'רדייה' ו'כיבוש' - מדוע בכל זאת התורה משתמשת בהם כאן?

2. בראשית פרק ב':

ד אלה תולדות השמים והארץ, בהבראם: ביום, עשות ה' א-לוהים--ארץ ושמים. ה וכל שיח השדה, טרם יהיה בארץ, וכל-עשב השדה, טרם יצמח: כי לא המטיר ה' א-לוהים, על-הארץ, ואדם אין, לעבד את-האדמה. ו ואד, יעלה מן-הארץ, והשקה, את-כל-פני האדמה. ז וייצר ה' א-לוהים את-האדם, עפר מן-האדמה, ויפח באפיו, נשמת חיים; ויהי האדם, לנפש חיה. ח ויטע ה' א-לוהים, גן-בעדן--מקדס; וישם שם, את-האדם אשר יצר. ט ויצמח ה' א-לוהים, מן-האדמה, כל-עץ נחמד למראה, וטוב למאכל--ועץ החיים, בתוך הגן, ועץ הדעת טוב ורע. [...] טו ויקח ה' א-לוהים, את-האדם; וינחהו בגן-עדן, לעבדה ולשמרה.

- א. מה תפקיד האדם כפי שבא לידי ביטוי בפרק ב' בספר בראשית?
- ב. מהי הסתירה ביחסי 'אדם - עולם' כפי שהיא באה לידי ביטוי בשני הפרקים? היכן הדבר בא לידי ביטוי בעולם כפי שאתם מכירים אותו היום?
- ג. כיצד ניתן לאזן בין שני המודלים של 'האדם', לדעתכם? מהי התודעה הנכונה לגשת אל העולם?

3. בראשית פרק ה' פסוק כ"ט ורש"י עליו:

הפסוק: "זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ, וּמִמַּעֲבֹן יְדִינֵנוּ, מִן-הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר אָרְרָה ה' (ה: כט) **רש"י:** " יניח ממנו את עיצבון ידינו. עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והייתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעים חטים, מקללתו של אדה"ר. ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו."

מה ניתן ללמוד מפירוש רש"י זה אודות חשיבותה של הטכנולוגיה ופיתוח העולם?

4. בראשית רבה, פרשה ט' -

"רבי חמא בר חנינא ורבי יונתן, רבי חמא בר חנינא אמר: **משל למלך** שבנה פלטין, ראה אותה וערבה לו. אמר: פלטין, פלטין, הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת, כשם שהעלית חן לפני בשעה זו. כך אמר הקב"ה **לעולמו: עולמי, עולמי, הלואי** תהא מעלת חן לפני בכל עת, כשם שהעלית חן לפני בשעה זו."

1. מהו המשל והנמשל במדרש? מה מבקש המדרש ללמד אודות יחסו של הקב"ה לעולם?
2. מה מוזר בדברי הקב"ה: "עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת..." מה ניתן ללמוד מכאן אודות הציר של האדם העולם והקב"ה?

5. קהלת רבה, פרשה ז' א' -

"בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון נטלו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. **תן דעתך** שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך"

- א. איזה מתח מועלה במדרש בצורה מובהקת?
- ב. מה ניתן ללמוד מן הביטוי: "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי" באיזה אופן עלול האדם לחולל חורבן בעולם?
- ג. "שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך" - איזה ערך רוצים חכמים להדגיש במיוחד באמצעות משפט זה?

6. תלמוד בבלי, שבת, דף ל"ג ע"א

הקדמה: מקור זה הנו חלק מהסיפור אודות בריחת רשב"י (רבן שמעון בר יוחאי) ובנו רבי אלעזר למערה לאחר שביקשו הרומאים להמיתו. במערה ניזונו רשב"י ובנו מערוץ נחל וחרובים, למדו תורה והגיעו להתעלות רוחנית גבוהה. לאחר יציאתם מהמערה מתרחש הסיפור הבא:

חזו אינשי דקא כרבי זרעי (ראו רשב"י ובנו אנשים שעודרים וזורעים)
אמר רשב"י: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה?! כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף.

יצתה בת קול ואמרה להם: "להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם"

הדור אזול (הלכו וחזרו למערה) איתבו תריסר ירחי שתא אמרי משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש (ישבו בה 12 חודש כמשפט רשעים בגיהנום) יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם. נפקו (יצאו). כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר (כל מקום שהיה הורס רבי אלעזר) הוה מסי רבי שמעון (היה מרפא רבי שמעון).

- א. מה מפריע לרשב"י ובנו בצאתם מהמערה? מה עשויות להיות הסיבות לכך?
- ב. "כל מקום שנתנו בו את עיניהם מיד נשרף" - נסו להסביר משפט זה באופן אלגורי. האם אתם מכירים מציאות כזו מהחיים שלכם?
- ג. בת הקול נוזפת ברשב"י ובנו: "להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם" - משפט זה מזכיר את דברי המדרש בקהלת רבה: "תן דעתך שלא תחריב ותקלקל את עולמי" - מה אם כן מנסים חכמים ללמד אותנו בהשוואה זו?

7. הראי"ה קוק זצ"ל - זרעונים א' א':

צריך להראות את הדרך איך נכנסים אל הטרקלין - דרך השער. השער הוא הא-להות המתגלה בעולם, בעולם בכל יפיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות, בכשרונות כל שיה, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גיבור.

- א. יש הרואים בעולם מקור לניצול משאבי טבע. ע"פ פסקה זו, כיצד מבקש הרב קוק לראות את העולם?
- ב. מה יהיו ההשלכות של ראייה כזו על האדם ויחסו לעולם?

8. הקדמה לספר שערי יושר / רבי שמעון שקופ זצ"ל

שיתברר ויתאמת אצל האדם איכותו של ה"אני" שלו, כי בזה יומדד מעלת כל אדם לפי מדרגתו. איש השפל ה"אני" שלו מצומצם רק בגופו, למעלה ממנו מי שמרגיש ש"אני" שלו מורכב מגוף ונפש, ולמעלה מזה מי שמכניס ל"אני" שלו בני ביתו ומשפחתו, והאיש ההולך על פי דרכי התורה ה"אני" שלו כולל את כל עם ישראל... ועוד יש בזה מעלות של איש השלם, וראוי להשריש יש בנפשו להרגיש שכל עולמו הוא ה"אני" שלו...

- מה העיקרון שמתווה רבי שמעון שקופ אודות "הרחבת האני". כיצד היית מכנה תהליך זה בשפה מודרנית?
- כיצד גישה זו עשויה להוות דרך לחיים המאזנים בין תודעת האדם כ"שליט על העולם" לבין תפקידו להתייחס אליו בכבוד ובענווה?

לעיון נוסף - ניתן לקרא את המאמר של הרב סמט בנושא בקישור הבא